

พระยาเดชาอนุชิตสยามมิสร์ภักดี มีนามเดิมว่า หนา บุณนาค ได้เดินทางมาอยู่ที่ปัตตานีครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๔๙ ตรงกับรัชกาลที่ ๕ ตามที่ได้รับโปรดเกล้าฯ ให้มาดำรงตำแหน่ง สมุหเทศาภิบาลมณฑลปัตตานี เมื่อครั้งยังเป็นพระยาศักดิ์เสนี โดยเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในตำแหน่ง สมุหเทศาภิบาลมณฑลปัตตานี ปกครองเมืองปัตตานี เมืองยะลา เมืองระแงะ และเมืองสาย ขึ้นตรงต่อผู้สำเร็จราชการภาคใต้ ในพ.ศ. ๒๔๕๘ ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงแต่งตั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ เป็นผู้สำเร็จราชการภาคใต้ โดยใน พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้ทรงยุบเมืองระแงะ เป็นจังหวัดนราธิวาส ใน พ.ศ. ๒๔๕๙ ยุบเมืองปัตตานี เป็นจังหวัดปัตตานี ยุบเมืองสาย เป็นจังหวัดสายบุรี และเปลี่ยนเมืองยะลา ให้เป็นจังหวัดยะลา โดยเอาเมืองรามันห์ มารวมด้วย ดังนั้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๙ จึงมีเพียงจังหวัดปัตตานี จังหวัดสายบุรี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส รวม ๔ จังหวัด

พระยาเดชาอนุชิตฯ เป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลปัตตานี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๙ - ๒๔๖๖ และมีสมุหเทศาภิบาลมณฑลปัตตานี ต่อมาอีก ๒ คน คือ หม่อมเจ้าสุฤทธิเดช ชยางกูร เป็นช่วง พ.ศ. ๒๔๖๖ - ๒๔๖๙ และพระยาอุดมพงษ์ เพ็ญสวัสดิ์ (ม.ร.ว.ประยูร อิศรภักดี) เป็นช่วง พ.ศ. ๒๔๖๙ - ๒๔๗๕ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๕ นี้เอง ได้ยุบจังหวัดสายบุรีให้เป็นอำเภอสายบุรี และให้ขึ้นต่อจังหวัดปัตตานี ในปีนี้เองได้ยกเลิกมณฑลปัตตานีตามพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๖ แล้วตั้งเป็นจังหวัดปัตตานีเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยสืบต่อมาถึงปัจจุบัน (เมืองหนองจิก เมืองยะหริ่ง เมืองสายหรือเมืองสายบุรี รวมเป็นจังหวัดปัตตานี เมืองรามันห์รวมกับเมืองยะลา เป็นจังหวัดยะลา ส่วนเมืองระแงะ เป็นจังหวัดนราธิวาส) จึงยังคงมีเพียง ๓ จังหวัด คือ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมากระทั่งปัจจุบัน

พระยาเดชาอนุชิตสยามมิศรัภักดิ์ (หนา บุนนาค) เป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลปัตตานี นานถึง ๑๗ ปี ได้สร้างความสำเร็จให้แก่ปัตตานีมากมาย จนมีอนุสรณ์ให้ระลึกถึงท่าน จากชื่อสถานที่หลายแห่ง อาทิ สะพานเดชาอนุชิต สนามศักดิ์เสนี (สนามของโรงเรียนเบญจม-ราชูทิศ) และโรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล (โดยเอาชื่อเดชา มาสมาสกับ ปัตตน เป็น เดชะปัตตนี และตั้งชื่อโรงเรียนเป็นเดชะปัตตนยานุกูล)

เดิมปัตตานีมีโรงเรียนประจำมณฑลปัตตานี เป็นโรงเรียนชายหญิง เรียนรวมกัน (สมัยนั้นนักเรียนหญิงยังเรียนกันไม่มาก) พระยาเดชาอนุชิตฯ ได้เป็นผู้นำในการบูรณะต่อเติม อาคารเรียน และพัฒนาโรงเรียนประจำมณฑลปัตตานีให้พร้อมในทุกๆ ด้าน โดยพ่อค้า คหบดี ข้าราชการและประชาชนชาวปัตตานีให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยพระยาเดชาอนุชิตฯ จูงใจว่า เพื่ออุทิศส่วนกุศลถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช รัชกาลที่ ๕ ทุกอย่างจึงได้เสร็จสมบูรณ์ใน พ.ศ. ๒๔๕๗ โดยมี “นายโต๊ะ” เป็นครูใหญ่ คนแรก และพระยาเดชาอนุชิตฯ ได้มีหนังสือถึงเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เสนาบดี กระทรวงธรรมการในขณะนั้น เพื่อขอพระราชทานนามโรงเรียน รัชกาลที่ ๖ จึงได้พระราชทานนามโรงเรียนว่า “เบญจมราชูทิศ” โดยพระยาเดชาอนุชิตฯ ได้ทำพิธีเปิดโรงเรียน เบจมราชูทิศอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ นับเป็นงานพิธีที่ยิ่งใหญ่ สมเกียรติแก่มณฑลปัตตานีอย่างยิ่ง โดยหวังจะให้โรงเรียนเบญจมราชูทิศเป็นโรงเรียนตัวอย่าง ประจำมณฑลปัตตานี

ต่อมาคุณหญิงเดชาอนุชิตฯ ภรรยาของพระยาเดชาอนุชิตฯ ที่คนทั่วไปนิยมเรียกว่า “คุณหญิงแห่ม” เพราะเป็นชาวเยอรมัน มีความเห็นว่าควรจะแยกนักเรียนหญิง มาเรียนต่างหาก จึงได้ยกบ้านพักที่ใช้สำหรับให้ข้าราชการต่างเมืองต่างมณฑลมาพัก ซึ่งอยู่ ใกล้ๆ จวน (ที่พัก) ของสมุหเทศาภิบาลมณฑลฯ ให้เป็นสถานที่เรียนสำหรับสตรี เรียกว่า โรงเรียนสตรีมณฑลปัตตานี เปิดสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ โดยคุณหญิงเดชาอนุชิตฯ หรือคุณหญิงแห่มได้ให้ “คุณใหญ่” ซึ่งเป็นบุตรที่สำเร็จการศึกษา จากโรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ กรุงเทพฯ มาเป็นครู ในสมัยที่ขุนพิบูลพิทยาพรรค (ทอง คุปตาสา) เป็นธรรมกรมณฑลปัตตานี โดยพระยาเดชาอนุชิตฯ และภรรยา คือ คุณหญิงแห่ม ได้ชักชวนให้พ่อค้า คหบดี ข้าราชการ และประชาชนชาวปัตตานีร่วมกัน บริจาคเงิน สิ่งของ สมทบสร้างอาคารเรียนเพิ่มเติม และพยายามจูงใจให้สตรีปัตตานีมา เรียนหนังสือมากขึ้น โรงเรียนสตรีมณฑลปัตตานีได้ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๕ โรงเรียนสตรีมณฑลปัตตานี ก็มีอาคารเรียน อุปกรณ์การเรียนที่ค่อนข้างพร้อมบริบูรณ์ พระยาเดชาอนุชิตฯ และภรรยาได้ทำหนังสือ ขอให้กระทรวงศึกษาธิการ สมัยเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเป็นเสนาบดีกระทรวงฯ ช่วย ตั้งชื่อโรงเรียนสตรีปัตตานีให้ โดยทางกระทรวงศึกษาธิการได้ตั้งชื่อว่า “โรงเรียนสตรีปัตตานี เดชะปัตตนยานุกูล” เพื่อเป็นเกียรติและเป็นอนุสรณ์แก่พระยาเดชาอนุชิตฯ และภรรยาที่เป็น ผู้ริเริ่มก่อตั้งโรงเรียนและอุปการะโรงเรียนตลอดมา

ต่อมาได้ตัดคำว่า “สตรี” ออก และเปลี่ยนเป็นโรงเรียนสหศึกษา เรียกชื่อใหม่ว่า
โรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล มีนักเรียนทั้งหญิงและชาย เช่นเดียวกับโรงเรียนเบญจมราชูทิศ
ที่มีได้แยกเป็นโรงเรียนชายและโรงเรียนหญิงเช่นเดียวกัน